АЗІЗ НЕСІН

Азіз Несін (нар. 1915 р.) — відомий турецький прозаїк, драматург, громадський діяч. Автор понад п'ятдесяти збірників оповідань, а також п'єс, що йдуть на сценах багатьох країн світу. Лауреат кількох національних літературних премій та міжнародної премії «Лотос»; лауреат міжнародних премій сатириків і гумористів — «Золота пальмова гілка» (Італія, 1956 і 1957 рр.), «Золотий їжак» (Болгарія, 1968 р.), премії журналу «Крокодил» (СРСР, 1969 р.) Твори А Несіна видано в двадцяти країнах світу. Понад два десятки книжок письменника видано в СРСР, серед них і українською мовою. Оповідання «Смерть поліцейського» перекладено з останньої збірки А. Несіна «Великий страйк» (1978 р.).

СМЕРТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Ви часом не читали газетних повідомлень про бідолаху-поліцейського, який тричі помирав і тричі воскресав, а після четвертої смерті вже не воскрес? Якщо й читали, то всієї правди не знаєте, бо про її зворотній бік, про її, так би мовити, другу сутність газети не писали нічого. От ми й вирішили розповісти вам усю правду про поліцейського.

У зв'язку з надзвичайним станом, оголошеним у тому районі, один поліцейський цілий тиждень був на службі, не маючи можливості бодай на хвилину заскочити додому. Протягом тижня він майже не спав, хіба що зрідка щастило йому на якусь годину зімкнути очі.

Він бездоганно виконував свої обов'язки, був сумлінний, удачливий, любив батьківщину і службу, не сперечався з начальством і виконував усі розпорядження, ніколи не висловлюючи сумнівів щодо їх доцільності. Тому й був на виду в начальства. Йому давали найскладніші доручення.

Після тижня безперервного чергування він дістав нарешті два дні відпочинку й пішов додому. Він був такий утомлений, що хотів за ці два дні добре відіспатися, відпочити, розслабитись у колі своєї сім'ї, яка складалася з дружини і трьох дітей — двох дочок і сина.

Зважаючи на надзвичайний стан, він мав намір, перепочивши трохи й відновивши сили, якнайшвидше повернутися до виконання своїх обов'язків. Та, на жаль, відпочити йому не пощастило; був саме кінець місяця, а наприкінці місяця, як відомо, кінчається зарплатня, прикріше муляють нестатки та всілякі дрібниці, що спричинюють сварки в родині. Саме так сталося й цього разу.

Була неділя. Дружина, як завжди, прокинулася дуже рано й пішла

поратись на кухню. Незабаром повставали діти й почали скиглити, щоб вона давала снідати. Жінка ж хотіла дочекатися, коли прокинеться стомлений батько. Вона заходилася бавити малюків, щоб цього недільного ранку сісти до столу всією сім'єю. Адже знала: хоч яким стомленим бував її чоловік, ніколи раніше він так довго не спав. Отож трохи згодом вона все-таки прочинила двері до спальні. Їй дуже хотілося якось згладити гіркоту вчорашньої сварки з ним і зробити так, щоб він забув про неї. Тому вона навшпиньки підійшла до його ліжка і схилилася над ним, щоб поцілувати чоловіка і побажати йому доброго ранку. Аж тут...

Діти, які вибігли на вулицю, раптом почули несамовите материне голосіння. Вона ридала, мов не сповна розуму.

Поліцейський помер. Тобто з його тіла відлетіла душа. Це сталося зовсім недавно, і вона не встигла навіть вилетіти з кімнати. Тому вона ще чула розпачливе голосіння дружини, лемент дітей, але, оскільки поліцейський все-таки помер, вона не могла ні чимось їм зарадити, ні якось їх утішити. Дуже скоро сумна звістка облетіла квартал, і хата небіжчика наповнилася сусідами й родичами, що жили неподалік. Як завжди в таких випадках, один із друзів сім'ї узяв на себе клопіт у справі поховання. Передусім треба було, певна річ, сповістити про смерть квартального старосту та муніципального лікаря.

Душа, що відлітає з померлої людини, звичайно не може тривалий час залишатися поблизу її тіла. Отож і душа поліцейського, покинувши тіло, вилетіла з кімнати, де він помер, потім — з його будинку, потім — з міста, де стоїть цей будинок, з країни, де розташоване місто, і помчала собі у царство небесне. Душа поліцейського була певна, що неодмінно потрапить у рай, адже поліцейський любив свою дружину і надзвичайно сумлінно виконував свої обов'язки. Вона знала, що без зайвих перешкод її приймуть у рай, і в той час, як поховане на кладовищі тіло ставатиме здобиччю всіляких хробаків, його безсмертна душа безжурно житиме в раю. Ні на мить не сумніваючись у цьому, душа поліцейського полетіла до раю найкоротшим шляхом, навпростець, рятуючись від усяких земних турбот.

Аж ось і рай! Ще здалека побачила душа сліпуче сяйво, яскравий блиск. Немов танцівниці в балеті «Лебедине озеро», повсюди кружляли райські діви й херувими. Душа поліцейського почала розмірковувати, добре це чи погано, що в одному місці зібралося водночас так багато райських юнаків та дівчат, але, не маючи ніяких вказівок згори, вона не стала їх розганяти.

Ось і двері в рай. Це, напевно, єдині двері, через які можна пройти просто так, без будь-яких квитків, документів і запрошень, лише привітно змахнувши рукою. Душа вже налаштувалася залетіти в райські двері, які світилися яскравіше, ніж неонова реклама на землі, та раптом її ухопив за руку якийсь здоровань і суворо запитав:

— Е-гей, ти, куди сунешся?

— Хіба тут не рай? — у свою чергу доволі сміливо відповіла душа, мовби не помічаючи здорованя і навіть намагаючись принизити його.— Чого тобі треба? Я лечу в рай...

— Для таких, як ти, тут місця немає. Тобі вже давно приготовлено місце у пеклі. Забирайся звідси! Пекло ліворуч!..

Душа поліцейського дуже здивувалася й промовила:

— Як же це? Напевно, ви мене переплутали з кимось іншим? Напевно, сталася помилка...

— Тут тобі не поліцейське управління, тут помилок не буває,— відрізав здоровань-воротар.— Ану, геть звідси!

— Я буду скаржитись на тебе! — вигукнула душа.

— Скільки завгодно!

— Зрештою, я поскаржуся самому богові...

— Ей ти, рабе мій, поліцейський, чого ти ремствуєш? — почувся співчутливий і лагідний голос всюдисущого і всевидющого бога.

Почувши голос всевишнього, душа поліцейського аж затремтіла. Вона його ніде не бачила, лише чула голос.

— Мій боже! — сказала душа.— Я ніколи не виходила за межі того, що мені наказували. Я завжди точно виконувала всі розпорядження мого начальства. Так і пройшла уся моя служба — від першого дня до останнього...

— Це ми знаємо, — почувся голос всевишнього.

— Мій боже! Я сумлінно виконувала всі накази начальства, не боячись ніяких труднощів, ні самої смерті. Усе виконувала бездоганно.

— І це нам відомо.

Душа гаряче розповідала, що поліцейський завжди діяв у повній відповідності з законами, статутами й наказами, що він ніколи не виступав проти волі начальства, і через це має право на рай.

— А він бив палицею студентів за те, що вони збиралися у гурт? — прокотився лагідний, але уже з металевими нотками голос всевишнього.

Душа зметикувала, що бог бачив, як одного разу поліцейський, розпалившись, бив студентів палицею.

— Так... — промимрила вона,— начальство наказало: «Палицею!», от і бив.

— А робітників, які страйкували, бив він у поліцейській дільниці, як того бажали підприємці?

Душі поліцейського подумалося, що її шанси потрапити до раю зростають, і вона бадьоро відповіла:

— Так, це був наказ начальства, от він і бив...

— А вогонь по народу відкривав?

— Так наказувало начальство.

Розгнівався бог і гримнув:

— Отож твоє начальство й не пускає тебе в рай!

— Мій милосердний боже, — заїкаючись промовила душа поліцейського,— але ж усе це мені наказувало начальство...

Бог терпляче пояснив:

— Ми тобі дали розум. Ми тобі дали сумління. Ти ж догоджав не нам, а своєму начальству. От тепер і забирайся в пекло! А твоє начальство хай спробує наказати, щоб тебе звідти звільнили!

Душа поліцейського почала плакати, умовляти всевишнього, впала перед ним на коліна, розпласталася у небесній порожнявині. Змокрівши з голови й до п'ят від сліз, сопель та слини, вона ще раз звернулася до бога:

— Лише тепер я збагнула, який ти, боже, справедливий. А я робила все навпаки, не так, як слід. Дай мені, боже, можливість виправити мої помилки.

— Рабе мій, поліцейський! — почувся лагідний голос всепрощаючого й милосердного великого бога.— Даю тобі змогу пожити ще трохи. Отож повертайся на землю й догоджай нам так, як підказувати-

ме тобі твій розум і твоє сумління, роби так, щоб життя на землі стало раєм.

Душа поліцейського повернулася до кімнати, де лежало його тіло, саме в той час, коли туди ж увійшов муніципальний лікар, щоб оглянути труп. Якби вона забарилася і не встигла прилетіти, лікар офіційно засвідчив би смерть, і небіжчика поховали б. Тільки-но вона увійшла в тіло, з яким нещодавно розлучилася, поліцейський ожив, почав ворушитися, потім розплющив очі, кашлянув. Це означало, що душа остаточно зайняла своє місце в тілі. Лікар оглянув поліцейського і визначив, що той просто був знепритомнів.

І от поліцейський, який побував на тому світі, взявся виконувати свої обов'язки відповідно до райських вимог. Він намагався і думати, і прислухатися до голосу свого сумління, щоб догодити богові.

Тепер він уже не кидався, як колись, мов хорт за зайцем, тільки-но почувши від начальства команду «Взяти!».

Тепер він заглядав у статут і діяв відповідно до його вимог, коли чув від начальства команду «Вперед!» або «Бий!».

Але через те, що він саме так виконував свої обов'язки поліцейського, стала гіршою його службова характеристика, і незабаром його перевели у найвіддаленіший куточок країни. Він і там не відмовлявся від спроб мислити по-своєму, звіряти свої дії з совістю і статутом, через що начальство визнало його невідповідним посаді і звільнило з поліції. А оскільки він ще не мав права на пенсію, вся його сім'я опинилась у скрутному становищі. На довершення до всього він ще й захворів... Поклали його в лікарню, і одного ранку чергова сестра доповіла лікарю про смерть поліцейського чиновника.

Вийшовши з тіла поліцейського вдруге, його душа знов полетіла на той світ, дорога була їй добре знайома. Ось і двері в рай. Цього разу її зустрів не той здоровань-воротар, який ухопив тоді за руку, а надзвичайно ввічливий стражник. Душу поліцейського він зустрів так, як швейцар у найкращому готелі-люкс зустрічає гостя-мільйонера. Заклавши одну руку за спину і зігнувшись у три погибелі, він другою показав на двері й поштиво запросив:

— Будь ласка!

Але душа поліцейського, ще й не переступивши порогу в рай, стала навколішки і крізь сльози простогнала:

— Боже мій, всевишній...

І тієї ж миті почувся голос всюдисущого і всевидющого бога:

— Рабе мій, поліцейський! Цього разу ти заслужив право на рай. Тепер ти райський житель. Усі багатства раю — твої.

Душа ж поліцейського почала слізно благати:

— Великий і славний боже! Ти все знаєш і все бачиш. Мої троє діток і жінка осиротіли й тепер животіють у злиднях. Вони зовсім без грошей, бо мене ж вигнали з поліції. І доки вони будуть у такому злиденному становищі, для мене й рай здаватиметься пеклом.

Душа попросила дозволу ще раз повернутися на землю, щоб забезпечити дітям майбутнє, і тоді вже померти. Бог удруге авансував поліцейському життя. Трохи схуднувши, душа поліцейського повернулась на землю і, проникши в лікарню, увійшла в його тіло. Черговий лікар, що увійшов разом з сестрою до палати, побачив поліцейського саме тоді, коли той кашляв. Через короткий час він одужав і виписався з лікарні. Він мав родичів у вищих колах і звернувся до них з проханням допомогти йому повернутись на службу. Завдяки їхньому сприянню він знову поступив у поліцію. Тепер він працював так, щоб

встигнути до смерті забезпечити дітям пристойне майбутнє. Та настав час, і він помер утретє. Відлітаючи на той світ, душа його вже не хвилювалася за тих, хто лишився на землі. Поліцейський помер лише тоді, як досяг усього бажаного.

Добре знаючи дорогу, душа поліцейського покинула тіло і дуже скоро дісталася до райських дверей. Упевнено і з усмішкою на вустах вона наблизилась до оздоблених неоновими ліхтарями й прапорцями дверей, аж тут проти неї вийшов здоровань-воротар і заступив дорогу. Немовби й не відаючи, що минулого разу охоронник раю поштиво схилявся перед цією душею, він вигукнув:

— Стій, ти куди?

— Я вже була тут минулого разу і маю в'їзну візу,— відказала душа.

— Забирайся геть звідси! — гримнув воротар.

Всюдисущий бог, звичайно ж, почув цю сварку і промовив:

— Рабе мій, поліцейський! Цього разу твоє місце в пеклі!

Душа поліцейського схилилась у найнижчому поклоні і крізь сльози заходилась умовляти всевишнього.

Але бог запитав:

— Хабарі брав?

— Тільки заради діточок...— тремтячим голосом відповіла душа поліцейського.

— Натурою брав?

— У мене ж бо жінка, діти...

— Службою зловживав?

— Тільки дбаючи про них...

— Твоє місце в пеклі!

Душа поліцейського гірко заплакала в надії, що бог розчулиться і втретє дарує життя.

— Ще раз авансую тобі життя,— проказав пан бог.

Душа хутенько повернулася назад і увійшла в тіло.

Ось про це й писали газети. День у день розписували, як поліцейський ожив після смерті.

Після третього воскресіння поліцейський уже не наважувався не тільки сліпо слухатись начальників, але й брати хабарі, зловживати службовим становищем тощо. Він діяв розсудливо, прислухався до голосу сумління, дотримувався законів. І сталося так, що його знову вигнали зі служби. Сім'я знову потрапила в злидні.

Смерть нікого не минає. Настав той день, коли вмер і поліцейський. Відлетівши з тіла, душа поліцейського подалася на той світ, але залітати в рай не поспішала. Так і шастала поміж пеклом і раєм.

Великий бог, який навіть найтемнішої ночі бачить на чорному камені чорну мурашку, звичайно ж, побачив і душу поліцейського. Поцікавившись, чому вона не летить у рай, він сказав, що там для неї наготовлене місце, та ще й непогане: з видом на море, поблизу автобусної зупинки, без вуличного шуму.

Душа поліцейського сказала, що діти на землі залишилися ще в гіршому становищі, ніж будь-коли раніше.

Всепрощаючий і милосердний бог змилостився знов.

— Коли так, ще раз даруємо тобі життя, повертайся на землю. Допоможи своїм дітям, тоді й прилітай!

— Дуже тобі вдячна, мій дорогий боже,— сказала душа,— але повертатися на землю більше не хочу!

Бог поцікавився — чому?

— А тому, мій боже,— відповіла душа,— що врешті-решт мені стала зрозумілою істина: поліцейський не може діяти так, щоб були задоволені водночас і начальство, і бог, і дружина. Хтось один завжди буде невдоволений. Якщо ж цього разу є для мене місце в раю, то я не хочу повертатися на землю і знов там нагрішити. Хай відчинять мені двері в рай.

Під звуки оркестру душа поліцейського залетіла в рай.

Тим часом дружина поліцейського чатувала біля свого померлого чоловіка. Цього разу вона не плакала, як раніше, і навіть намагалася заспокоїти тих, хто їй висловлював своє співчуття:

— Не вбивайтеся даремно, дасть бог, він знов оживе... Він звик помирати й оживати.

Та цього разу сподівання її були марними. Душа поліцейського не повернулася. Бо, як вона сказала богові, поліцейський не може діяти так, щоб водночас догодити і своєму начальству, і богові, і дружині. Всяку надію на це душа втратила остаточно.

З турецької переклав
Олександр ГАНУСЕЦЬ